

7. Шаповал В.М. Державний лад країн світу. – К.: Український Центр правничих студій, 1999. – 320 с.
8. Лазоренко О.В., Лазоренко О.О. Політичні режими: нормативний підхід // Генеза. – 1996. – №1(4). – С. 235–244.
9. Hagopian M.N. Regimes, Movements, and Ideologies. A Comparative Introduction to Political Science. – New York: Longman Inc., 1978. – 508 p.
10. Russell B. Władza. Nowa analiza społeczna//Przekład z angielskiego M.Kądzielski i R. Gołębiowski. – Warszawa: Książka i Wiedza, 2001. – 248 s.
11. The Encyclopedia of Democracy//Editor in chief S.M. Lipset, 1995. – 1554 p.
12. Słownik myśli społeczno-politycznej. – Bielsko-Biala, 2004. – 531 s.
13. Antoszewski A. Reżim polityczny//Studia z teorii polityki. Tom I//Pod red. A. W. Jabłońskiego i L. Sobkowiaka. – Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1998. – S. 89–104.
14. Antoszewski A. System polityczny jako kategoria analizy politologicznej//Studia z teorii polityki. Tom I//Pod red. A. W. Jabłońskiego i L. Sobkowiaka. – Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1998. – S. 73–88.
15. Czajowski A. Władza polityczna. Analiza pojęcia//Studia z teorii polityki. Tom I // Pod red. A.W. Jabłońskiego i L. Sobkowiaka. – Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1998. – S. 31–52.
16. Jabłoński A.W. Węzłowe zagadnienia teorii polityki//Studia z teorii polityki. Tom I // Pod red. A.W. Jabłońskiego i L. Sobkowiaka. – Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1998. – S. 9–30.

Олександр Шумельда

Львівський національний університет імені Івана Франка

“ПАРТІЙНИЙ РЕСУРС” ЯК ЦІЛІСНА ПОЛІТОЛОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

α Шумельда О., 2006

На основі аналізу робіт деяких європейських, американських та вітчизняних дослідників проаналізовано систему ресурсів політичних партій, обґрунтовано необхідність комплексного підходу до її вивчення. Зроблено висновок про можливість використання поняття “партійний ресурс” для означення цілісної системи ресурсів партій, залучених до політичної діяльності.

On the basis of the analysis of works of the European, American and Ukrainian researchers the system of political parties' resources is analyzed, necessity of the complex approach to its studying is proved. The author makes a conclusion about an opportunity of using the concept "a party resource" for a designation of complete system of resources of political parties, which participate in political life.

Актуальність дослідження. Системи ресурсів, залучених політичними партіями до своєї діяльності (насамперед – виборчої) останнім часом набирає все більшого значення. Адже передвиборчі кампанії та ведення поточної діяльності політичних партій постійно та неухильно зростають в ціні, що спонукає партії до меншої “перебірливості” під час формування власної ресурсної бази. З іншого боку, використання “тіньових”, нелегальних, не чітко окреслених або взагалі прямо заборонених законодавством ресурсів ставить під сумнів легітимність політичної системи, яка у багатьох країнах світу, зокрема і в Україні, формується саме політичними партіями.

В зарубіжній та вітчизняній науковій літературі сьогодні достатньо ґрунтовно описано багато елементів ресурсної бази політичних партій. Причому характерною особливістю цього питання є те, що дослідники з географічно близьких регіонів переважно розглядають близькі групи ресурсів, очевидно ті, які для їхніх країн є найбільш актуальними. Так, дослідники з США Міхаель Малбін (Michael Malbin), Ентоні Коррадо (Anthony Corrado), Сара Морехауз (Sarah Morehouse), Рей Ла Рая (Ray La Raja) та інші активно працюють над структурно-функціональним зрізом системи партійних ресурсів. У такому руслі вони розглядають організаційно-кадрові ресурси політичних партій, індивідуальні якості кандидатів, часові, інформаційні ресурси, багато допоміжних (юридичних, операційних тощо) ресурсів політичних партій.

Група західноєвропейських дослідників (І. Валерштейн, Р. Моргентау, Т. Хотгкін) вважають, що основне

значення для партії має структурний, організаційний та ідеологічний аспекти її діяльності. Натомість, *східноєвропейський* підхід до питання ресурсів політичної партії, залучених до виборчої кампанії, полягає у дослідженні матеріальних ресурсів, насамперед – фінансування кампанії, технічних ресурсів, питання майнового потенціалу партійних організацій, ролі, місця та структури фінансових потоків політичної партії. Саме ці аспекти ресурсної бази політичних партій розглядають такі дослідники, як Яніш Ікстенс (Janis Ikstens), Даніель Смілов (Daniel Smilov), Марцін Валецькі (Marcin Walecki), Станіслав Гебезнер (Stanislav Gebethner), Лена Колярська-Бобінська (Lena Kolarska-Bobinska) та ін.

Проте за усієї досліджуваності окремих елементів ресурсної бази політичних партій в зарубіжній та вітчизняній науковій літературі сьогодні **практично відсутні** теоретичні напрацювання з *комплексного вивчення партійних ресурсів як цілісної системи життєзабезпечення політичної партії та важливого інструменту для реалізації її основного функціонального завдання – представлення інтересів громадян у владі*. Концентруючись на одній групі ресурсів та упускаючи з уваги цілий ряд інших, на нашу думку, дослідники знижують рівень ефективності обраних ними методик, адже багато важливих факторів залишається поза їх увагою.

Мета роботи – окреслити систему ресурсів політичної партії з зазначеними взаємозв'язками та взаємозалежностями структурних елементів. На нашу думку, це можна зробити, використовуючи збірне поняття “партійний ресурс”, що і є **новизною цієї роботи**. То ж **предметом** цього дослідження є ресурсна база політичних партій як комплексна політологічна категорія, структурні елементи якої перебувають у тісному взаємозв'язку, а **об'єктом** – взаємовідносини між політичними партіями та оточуючими інститутами, явищами й процесами в аспекті ресурсозабезпечення політичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Першу серйозну спробу розглянути роль *ресурсів у функціонуванні політичної партії* знаходимо у Моріса Дюверже, французького політолога, соціолога, автора фундаментальної праці "Політичні партії" [12]. Монографія була опублікована в 1951 році і з того часу витримала більше 20 перевидань, була перекладена багатьма мовами світу. Дюверже по-новому підійшов до визначення поняття сучасної політичної партії. Сучасні партії, за Дюверже, – це ті партії, що складаються в епоху становлення загального виборчого права як єдиного способу легітимації влади і якісного розширення прав парламенту; виникають в нерозривному зв'язку з катастрофою абсолютистських феодальних режимів, станово-ієрархічної структури середньовічного суспільства, авторитарної політичної влади і цензових виборчих режимів [14, с. 5]. На нашу думку, слід особливо підкреслити, що сучасна партія для Дюверже – це не якийсь один визначений тип партій (наприклад, масові соціалістичні партії) як це йому інколи приписують. Сучасна партія, за Дюверже, – це партія, здатна реалізувати загальне виборче право і завоювати парламентську більшість шляхом законного та конституційного використання інститутів демократичного суспільства.

Дюверже, на відміну від своїх попередників, розглядає сучасну політичну партію не як спільність ідейну, “доктринальну” (ліберальна концепція партії), чи соціально-класову, ідеологічну (марксистська концепція партії). Для нього партія – насамперед спільність структурно-функціональна, і тим істотно відрізняється від більшості своїх попередників [9, с. 164]. Аж ніяк не принижуючи ні ролі ідеології, ні значення соціально-класової детермінації, Дюверже формулює своє ключове положення: сутність сучасних політичних партій повніше і глибше розкривається в їхній організації; партія є спільністю на базі визначеної організаційної структури; характер цих базових структурних одиниць і способів їхньої інтеграції в єдине ціле істотно впливає на її соціально-класовий склад і доктринальну єдність; ефективність діяльності партії і навіть самі принципи і методи цієї діяльності найбільш безпосередньо визначаються стійкою характеристикою партії – її базовою організаційною структурою. *На нашу думку, цю тезу в теорії політичних партій важко переоцінити: саме звідси бере початок активне дослідження умов ефективного функціонування елементів політичних партій, включно із вивченням типології та структури ресурсів, які необхідні для цього залучати та використовувати.*

Головні історичні типи елементарних базових утворень, що лежать в основі сучасних політичних партій, способи їхньої інтеграції в єдину цілісну партійну спільність насамперед і досліджуються в праці Дюверже. При цьому організаційні структури – комітет, секція, осередок тощо – він розглядає не просто як історичний континуум елементів, що послідовно виникали і змінювали один одного. На думку російської дослідниці Л. Зіміної, “...набір якостей та характеристик, що забезпечують можливість реалізації загального виборчого права, є дуже широким та варіабельним, а відносна самостійність соціальних явищ та особлива творча активність людини як суб'єкта соціально-політичного життя призводять до того, що кожна реально існуюча, конкретна партія неминуче виступає як унікальна точка перетину принципів та закономірностей різних історично сформованих типів структур” [14, с. 7]. В існуючих сьогодні партіях завжди виявляються риси і комітетів, і

секцій тощо, хоча в них завжди можна і потрібно виділити домінуючу, системоутворювальну структуру, яка визначає саму сутність, вигляд, стиль, спосіб забезпечення ресурсами кожної окремої партії.

Використовуючи системний підхід і метод структурно-функціонального аналізу в широких рамках діалектики, Дюверже власне будує теоретичну модель сучасної політичної партії (сам він воліє скромно іменувати її схемою, справедливо підкреслюючи обмеженість виключно структурно-функціонального моделювання складних суспільних явищ). Такий аспект аналізу дав цілий спектр глибоких для того часу характеристик-узагальнень, що увійшли до понятійного апарата і мови сучасної політології, склали основу псефології – науки про вибори: кадрові і масові партії; партії тоталітарні і спеціалізовані; партію-спільність, партію-суспільство і партію-орден. Особливо варто відмітити, що, ведучи мову про організаційну структуру політичних партій, Дюверже розглядає насамперед *нематеріальні ресурси*, необхідні для їх функціонування, особливо *організаційно-кадровий* ресурс тощо.

Варто нагадати, що той час, коли Дюверже працював над своєю книгою, відзначено в політичних науках методологічними дискусіями, що не припиняються й донині: сперечались прихильники юридичного та змістовного підходів до дослідження політичного життя і політичної поведінки, адепти біхевіористичної “революції” і структурно-функціональної аналітики, прихильники індивідуального та групового начала у вивченні політичної дії, суворої об’єктивності і ціннісного підходу; молода та динамічна американська емпірична соціологія атакувала традиційний європейський академізм в політичній та соціальній науці. Парадигми всіх цих шкіл та течій, як правило, спочатку збагачуючи політичну науку новими методиками і – найцінніше – емпіричним матеріалом, у кінцевому підсумку, на нашу думку, виявляли неправомірність своїх претензій на роль універсальної методології, і нерідко ставали перешкодою в розвитку теорії ресурсів політичних партій.

У світовій політологічній та юридичній літературі питання ресурсного забезпечення діяльності політичних партій опрацьовані досить ґрунтовно послідовниками Моріса Дюверже. Переосмислені, доповнені іншими парадигмами, елементи його теорії простежуються в науці і сьогодні.

Підходи до визначення ресурсів політичних партій різняться і географічно, виходячи з політичної практики, притаманної конкретному регіону. Так, в країнах Північної Америки теоретичні надбання в сфері ресурсозабезпечення політичних партій істотно відрізняються від аналогічних у європейських країнах. Політична система цих країн функціонує завдяки кадровим партіям, як назвав їх ще М. Острогорський – “апаратом по виробництву виборів” [15]. Тобто основний акцент робиться на можливостях та навичках періодичної мобілізації значної кількості оплачуваних працівників у кампанію у виборчий період. Відповідно американські дослідники в своїх працях розглядають насамперед управлінські, менеджерські функції політичних еліт та керівників партійних офісів. Так, Міхаель Малбін (*Michael Malbin*), Ентоні Коррадо (*Anthony Corrado*), Сара Морехауз (*Sarah Morehouse*), Рей Ла Рая (*Ray La Raja*) та інші активно працюють над науковим обґрунтуванням *управлінських методів та принципів формування кадрової політики, інформаційних потоків, масових акцій* тощо [17, с. 159]. Враховуючи це, ресурси політичних партій розглядаються ними виключно у структурно-функціональному перерізі. В такому руслі названі дослідники розглядають *організаційно-кадрові ресурси політичних партій, індивідуальні якості кандидатів, часові, інформаційні ресурси, ряд допоміжних (юридичних, операційних тощо) ресурсів* політичних партій.

Карен Погода (*Karen Pogoda*) та Робін Колодний (*Robin Kolodny*), уніфікуючи цей підхід, особливу увагу приділяють *освітній та навчальній складовій процесу організації виборів* [7]. Томас Скотт (*Scott E. Thomas*) у посібнику для учасника кампанії „Campaign Guide for Congressional Candidates and Committees” детально аналізує американську юридичну процедуру ресурсозабезпечення політичної кампанії та робить висновок, що *основним об’єктом вивчення у цій галузі політичного менеджменту має стати механізм регулювання, квотування та обмежень фінансових потоків*, спрямованих на політичні цілі [6, с. 56–57]. Стенлі Келлі [7, с. 32–35] (*Stanley Kelley*), Расел Фінгольд [5, с. 316] (*Russell Feingold*) та інші активно працюють над вивченням *політико-правової практики регулювання ресурсного забезпечення діяльності політичних партій*, особливу увагу звернувши на *юридичні аспекти функціонування політичних партій (юридичний ресурс)*.

Тобто американська політична наука тему ресурсозабезпечення політичної діяльності взагалі, а політичних партій – зокрема, розглядає досить ґрунтовно, з різних сторін. Проте, на нашу думку, методи та предмет дослідження в працях американських дослідників є зміщеними від теоретико-академічних до прикладних проявів процесу ресурсозабезпечення. Гіпертрофія „виборчих” функцій політичних партій, на нашу думку, не враховує структурно-організаційних моментів у діяльності політичних партій, а також їх характеристику як політичних та ідеологічних виразників різних суспільних груп.

Група західноєвропейських дослідників (І. Валерштейн [8, с. 203], Р. Морген тау [3, с. 68], Т. Хотгкін [2, с. 68]) вважає, що основне значення для партії має структурний, організаційний аспект її діяльності (одним з основоположників такої позиції є вищезгаданий французький дослідник М. Дюверже). Інша група західноєвропейських дослідників (Ф. Борель, Ф. Гогель, С. Ньюмен, Ж. Шарло) намагається запропонувати “синтетичне” визначення політичної партії [13, с. 14], яке не лише б враховувало структурно-організаційні аспекти її діяльності, але й розкривало б її роль та місце в політичному механізмі. Однак таке структурно-функціональне визначення, на нашу думку, не розкриває справжньої суті політичних партій, їх соціальної складової, і, що дуже важливо, – не розкриває структуру ресурсозабезпечення їх діяльності.

У *східноєвропейських державах* тематику партійних ресурсів для політичної діяльності розробляють Яніш Ікстенс (*Janis Ikstens*), Даніель Смілов (*Daniel Smilov*), Марцін Валецькі (*Marcin Walecki*), Станіслав Гебезнер (*Stanislav Gebethner*), Лена Колярьська-Бобінська (*Lena Kolars'ka-Bobins'ka*) та ін. Особливістю східноєвропейського підходу до питання ресурсів політичної партії, залучених у виборчу кампанію, на нашу думку, є те, що *переважно вони досліджуються в плані матеріальних ресурсів і насамперед таких: фінансування кампанії, технічні ресурси, питання майнового потенціалу партійних організацій, ролі, місця та структури фінансових потоків політичної партії*. А нематеріальні ресурси часто просто ігноруються.

Україна теж не уникнула притаманних для Східної Європи тенденцій: питання ресурсного забезпечення політичної діяльності партій переважно розглядаються в руслі політичного фінансування. Ця тема стала предметом обговорення в часі підготовки та проходження у Верховній Раді України проекту закону України “Про об’єднання громадян” у 1992 році. Оскільки із закону, який був покликаний забезпечувати правову регламентацію діяльності політичних партій, було усунуто систему державного фінансування, а питання ресурсоутворення виведене на задній план, то ця тематика тоді втратила актуальність. Повторне звернення до проблематики відбулося п’ять років тому, коли багато дослідницьких структур активно почали вивчати зазначені проблеми. Результати вивчення були предметом обговорення багатьох науково-практичних семінарів та конференцій, що відбулися в Україні та Польщі (конференція “Політичні фінанси: регулювання та практика. Реалії політичного фінансування в Україні”, м. Київ, 29 квітня 2002 р.; круглий стіл “Політичні фінанси: регулювання та практика. Реалії політичного фінансування в Україні”, м. Київ, 29 квітня 2002 р.; конференція “Фінансування політичних партій та конфлікт інтересів”. М. Варшава, 2–3 жовтня 2001 р.; конференція “Куліси фінансування політики”, м. Варшава, грудень 2001 р.; конференція “Політико-правові аспекти фінансування політичних партій”, м. Львів, 27–28 червня 2003 р. та ін.). З українських дослідників та науковців, що вивчають питання взаємозв’язку “гроші–ресурси–партії–влада” можна назвати Інну Пудлуську, Ігоря Когута, Миколу Примуша, Анатолія Романюка, Ігоря Жданова, Владислава Каськіва та ін. Активна позиція цих дослідників сприяла розробці та впровадженню системи державного фінансування політичних партій, що стартувала цього року.

Описана в літературі практика політичного консалтингу останніх років, свідчить про те, що під ресурсами політичної партії в Україні розуміються будь-які можливості, джерела та засоби досягнення цілей і розв’язання задач виборчої кампанії. Основними ресурсами будь-якої виборчої кампанії є популярність претендента (політичної партії чи підтримуваної нею особи), можливості розпоряджатися фінансовими засобами та можливості одержання підтримки від чинної влади [16].

Отож, підсумовуючи вищесказане, можемо зробити проміжний висновок про те, що ресурсне забезпечення політичних партій знайшло фрагментарне висвітлення в теоретичних концепціях ХХ ст., насамперед в працях американських дослідників, а також новітніх теоретиків східноєвропейських країн. Проте, якщо у вчених з США спостерігається певна гіпертрофія “виборчих” функцій політичних партій, що викликає крен у їхніх дослідженнях в бік виборчої функціональності цих інститутів, то в Східній Європі такий перекокс помітний в питаннях фінансування політичних партій, особливо у передвиборчий період. На жаль, мусимо констатувати, що комплексних теоретичних розробок із вивчення ресурсів політичних партій як окремого предмета дослідження та цілісної політологічної категорії сьогодні не існує, як не існує і детального методологічного інструментарію для його дослідження.

Незважаючи на практично повну відсутність теоретичних напрацювань з ресурсною базою політичних партій як окремим цілісним об’єктом дослідження, елементи ресурсної бази деякими дослідниками частково досліджуються. Загалом, виокремивши ключові положення з питань умов функціонування політичних партій світу, можемо поділити названі вище ресурси на дві основні групи ресурсів: *матеріальні та нематеріальні*. Останні є більш притаманні для теоретичних напрацювань дослідників країн Західної Європи та США, що, на нашу думку, пояснюється набагато довшим шляхом еволюції інституту політичних партій, необхідністю

теоретичного окреслення нормативних, світоглядних та структурно-функціональних передумов їх політичної діяльності в цих країнах. Проте останніми роками дослідники з країн “зрілої демократії” істотно активізувались у вивченні матеріальних передумов (а отже, й ресурсів) функціонування політичних партій, що пояснюється стрімкою динамікою вартості виборчої кампанії, а отже, і необхідністю теоретичного вивчення ресурсної бази партійної діяльності задля ефективнішого її застосування.

До матеріальних ресурсів дослідники передусім відносять:

1. Фінансовий ресурс. Досліджується переважно як ключовий, найбільш важливий ресурс виборчої кампанії. У працях представників Східної Європи фінанси взагалі є чи не єдиним детально дослідженим ресурсом політичних партій, що зумовлено характером розвитку політичного життя та виборчою частиною юриспруденції.

2. Технічні можливості штабу. Найчастіше досліджується у працях американських вчених, що пояснюється особливостями функціонування американської партійної системи. „Апарати по виробництву виборів” [16] – американські політичні партії – у виборчий період різко активізуються, що виводить питання наявності власних засобів мобілізації прихильників партії на основну позицію в переліку ресурсів.

3. Наявне у власності партії чи її симпатиків рухоме та нерухоме майно. Однаково актуальний вид ресурсів для більшості країн, який не має регіональної специфіки. Досліджується більшістю вчених, але перевагу отримує в країнах Західної Європи, які мають давню традицію та юридичну практику володіння політичними організаціями майном, а також тривалі традиції не нормативного, а прецедентного регулювання відносин, пов’язаних із таким видом ресурсів.

До нематеріальних ресурсів дослідники відносять:

1. Індивідуальні якості партії/лідера, формування та підтримка яких вимагає постійного залучення істотних ресурсів політичної партії. Цей вид ресурсів особливо активно досліджується американськими дослідниками, що пояснюється надзвичайно розвинутою системою прикладного менеджменту в США та наявністю значного масиву практичної інформації з міжособистісних комунікацій в цій країні. У другій половині ХХ ст. почалась активна експансія маркетингових ідей американського зразка в Старий Світ [11], що знаходить своє відображення у працях сучасних європейських вчених. Цей вид ресурсів майже не досліджується у країнах Східної Європи.

2. Адміністративний ресурс, на відміну від попереднього, є „надбанням” посттоталітарних країн (переважно східноєвропейських, з розвиненим традиційним сприйняттям посадової ієрархії) і практично незнайомий американським та європейським дослідникам [18]. В цих країнах даний вид ресурсів політичної сили трактується законом як кримінальний злочин, а тому не може існувати в такому обсязі та вигляді, як у Східній Європі.

3. Ресурс часу – ще один розділ суто американського політичного менеджменту. Як правило, досліджується у двох розуміннях:

1 широке розуміння ресурсу часу як управлінської одиниці, тісно пов’язаної із навиками стратегічного та тактичного планування (власне таке розуміння часового ресурсу притаманне американським дослідникам);

2 вузьке розуміння – час, як категорія, прямо пов’язаний із веденням кампанії. В такому значенні питання часового ресурсу зводиться до вивчення законодавчо закріплених часових етапів кампанії (подання заяви, початок передвиборчої агітації, період наповнення виборчого фонду), і досліджується виключно у тісній зв’язці із цим питанням. Такий підхід є більше притаманний для європейських дослідників.

4. Інформаційні (медійні) ресурси також розглядаються у кількох аспектах. Найбільш досліджуваними є два типи інформаційних ресурсів:

1 внутрішні (які є в наявності у політичної партії). Тут питання переважно акцентуються на технологіях комунікації, впливу на споживачів, особливостях прихованої та відкритої медіаагітації тощо;

2 зовнішні, до яких відносяться всі інші медіа, які потенційно висвітлюватимуть кампанію. У такому значенні дослідники інформаційного ресурсу зупиняються на технологіях зв’язків з громадськістю, формуванню через їх застосування позитивного іміджу політичної партії тощо.

5. Організаційно-кадровий ресурс є вагомим політичним ресурсом успішної кампанії, і досліджується, переважно, в руслі професіоналізації партійних кадрів. Якщо в європейських дослідників це означає вивчення, аналіз та розробку методичних матеріалів для членів політичних партій, передусім – їх активістів, то в США основна роль відводиться партійним кадровикам – професійним політичним менеджерам та їх навчанню.

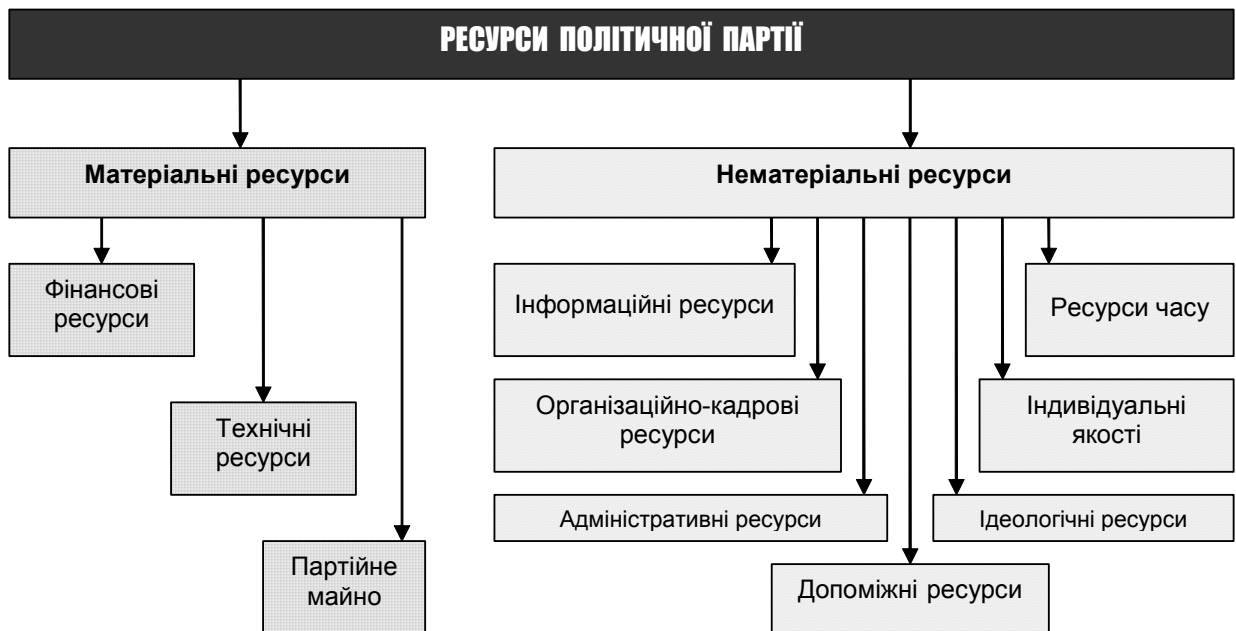
6. Ідеологічний ресурс, хоч і втрачає поступово свою актуальність в умовах глобалізації та уніфікації світу, проте все ще залишається одним з ключових ресурсів, особливо на Європейському континенті. За останнє

десятиріччя політичні програми вчорашніх непримиренних опонентів настільки уніфікувались, що для нефахівця знайти різницю в програмі (партійній ідеологічній доктрині), наприклад республіканців та демократів США, є вкрай важко [10, с. 49]. Тому основний акцент партійцями робиться на традиційному сприйнятті політичної партії громадянами, штучному протиставленні себе опонентові на основі регіонального, майнового, соціального статусу електорату, але не на ідеологічному. Що, зрештою, теж може трактуватись, як ідеологія [1, с. 4].

До нематеріальних ресурсів дослідники також відносять багато **допоміжних ресурсів**, таких як юридичний ресурс, ресурси, що призначені на охоплення форс-мажорних обставин (спеціальні оперативні ресурси) тощо. Але специфіка застосування цих ресурсів політичними партіями визначається конкретною ситуацією, а тому характер їх вивчення науковцями не є комплексним.

Висновки. На основі вищепроведеного аналізу еволюції розуміння політичної партії як невід’ємної складової сучасних політичних систем, *можемо констатувати присутність в сучасній політологічній літературі досліджень окремих елементів ресурсної бази політичних партій, що необхідні політичній партії для успішної (ефективної) політичної діяльності.*

Об’єднавши виокремлені в результаті проведеного аналізу літературних джерел з питань зародження, розвитку та функціонування політичних партій елементи в одне ціле, ми отримали чітко окреслений “партійний ресурс” як самостійну одиницю наукового пізнання, а також можливий інструмент для підвищення розуміння ролі та місця політичної партії в сучасному житті. Графічно систему ресурсів політичної партії показано на рисунку.

Система ресурсів політичної партії

Ми свідомі того, що усі ресурси можуть не відображати усього спектра підстав для ефективної партійної діяльності. Проте, на нашу думку, *представлений перелік, що є результатом аналізу численних теоретичних праць, охоплює ключові, системоутворювальні групи ресурсів, і може бути доповненим в наших подальших роботах.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Anderson A. *Political Money. Deregulating American Politics.* – New York: Hoover Institution Press, 2000.
2. Hodgkin T. *African Political Parties.* – Harmondsworth, 1961.
3. Morgenthau R. *Political Parties in French-Speaking West Africa.* – Oxford, 1964.
4. Robin Kolodny, Karen Pogoda. *Soft Money Spending by State Parties: Where does it really go? Working Paper.* – Washington, DC: Institute of Governmental Studies and Citizens Research Foundation, 2000.

5. *Russell D. Feingold. Representative Democracy versus Corporate Democracy: How Soft Money Erodes the Principle of "One Person, One Vote". Hoover Institution Press Publication, 2000.*
6. *Scott E. Thomas. Campaign Guide for Congressional Candidates and Committees. – Washington, DC: Federal Election Commission, 1999.*
7. *Stanley Kelley. Political Parties and the Regulation of Campaign Financing. N.J.: Princeton University, 2002.*
8. *Wallerstein I. The Decline of the Party in Single-Party African States // Political Parties & Political Development. N.J.: Princeton University, 1966.*
9. *Алескеров Ф.Т., Ортешук П. Выборы. Голосование. Партии. – М.: Академия, 1995. – 206 с.*
10. *Антонова В.Т. О новых тенденциях в республиканской партии // США, экономика, политика, идеология. – 1990. – № 7.*
11. *Городецкая И.Е. Великобритания: избиратели, выборы, партии. 1945–1970. – М.: Наука, 1974.*
12. *Дюверже М. Политические партии. – М.: Академический проект. – 2002. – 560 с.*
13. *Евдокимов В.Б. Партии в политической системе буржуазного общества. – Свердловск: Изд-во Уральского университета, 1990. – 160 с.*
14. *Зими́на Л.А. Морис Дюверже и его книга "Политические партии" / Предисловие к книге: Дюверже М. Политические партии. – М.: Академический проект. – 2002. – 560 с.*
15. *Острогорский М. Я. Демократия и политические партии. – М., 1930. – Т. II.*
16. *Пуфлер Е. Парти́йна система незалежної України: особливості формування, тенденції подальшої трансформації // Нова політика. – 1997. – № 1.*
17. *Соловьёв А.И. Политология: Политическая теория. Политические технологии: Учебник для студентов вузов. – М.: Аспект-Пресс, 2004. – 559 с.*
18. *Чорновіл Т. Адміністративний ресурс в сучасній Україні // Матеріали семінару "Адміністративний ресурс і способи його нейтралізації". – Львів: ЦПД, 2004.*

Оксана Щерба

Національний університет "Львівська політехніка"

КРИМСЬКОТАТАРСЬКЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ: ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ

α Щерба О., 2006

Досліджено особливості висвітлення кримськотатарського питання в Україні у працях сучасних українських та зарубіжних вчених. Проаналізовано їх ставлення до радянської політики депортації кримськотатарського населення та його реінтеграції в умовах незалежної Української держави.

The features of lighting Crimean Tatar's question in Ukraine are explored in the works of the modern Ukrainian and foreign scientists. Their attitude toward the soviet policy of deportation of Crimean Tatar's population and his reintegration in the conditions of the independent Ukrainian state is analyzed.

Актуальність та постановка проблеми. Україна та Крим тісно пов'язані між собою впродовж багатьох століть. Після розпаду Радянського Союзу нашій державі дісталася багата та складна спадщина, важливою складовою якої є кримськотатарська проблема. Суть її полягає у необхідності відновлення справедливості до корінного етносу, який сторіччями проживав на території України, політичне, правове, соціально-економічне облаштування кримськотатарського народу.

Процес масового повернення кримськотатарського народу на свою батьківщину збігся з періодом формування України як незалежної держави. Вирішення кримськотатарської проблеми є ключовим питанням у визначенні сучасної внутрішньо- та зовнішньополітичної ситуації в Україні. Воно супроводжується ускладненнями політичного характеру – намаганням кримськотатарських організацій надати кримській автономії національний характер. Так, голова Меджлісу М. Джемільов звернувся до Президента України з декларацією про "відтворення кримськотатарської автономії у складі України". Отже, викладена вище проблема